

„DRAKULA CSÓKJA” HOMOEROTIKA, HOMOSZEXUALITÁS ÉS HOMOSZOCIALITÁS BRAM STOKER ÉLETÉBEN ÉS MUNKÁSSÁGÁBAN

Talabos Dávidné Lukács Nikolett

doktorjelölt, óraadó,
Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Jogtörténeti Tanszék, Debrecen
talabosdavidne@gmail.com

„Mert aki végkép senkié,
az mindenki fületja.
Pusztíts hát szörnyű szerelem.
Ölj meg. Ne hagyd magamra.”
(Pilinszky János)

Bevezetés

A klasszikusan értelmezett középiskolai irodalomórán nem találkozhatunk Bram Stoker nevével. A brit irodalomtörténet hallgatói egyetemi tanulmányaik során pusztán a szabadon választható tárgyak keretében hallanak az ír és angol gótikus irodalom olyan nagyjairól, mint Charles Maturin, Joseph Sheridan Le Fanu vagy Bram Stoker. Nagy hiányosság ez. Stoker életét és munkásságát több oldalról is érdemes vizsgálni, hiszen számos irodalmi műfajban alkotott, tisztos hivatalnok, konzervatív angol hazafi, majd színjázigazgató volt; a viktoriánus Anglia egyik híressége, a kor egyik ünnepezt szépsége, Florence Balcombe férje. Stoker élete azonban kettős természetű volt: erős homoszexuális hajlamai voltak, melyek idealizált férfibarát-ságokban, homoerotikus megnyilvánulások-

ban és homoszociális érzelmekben nyilvánultak meg, majd vetültek ki nemcsak legismertebb regényében, a *Drakulában*, hanem leveleiben és egyéb munkáiban is. Walt Whitmanhoz, Oscar Wilde-hoz, illetve a korában istenítt viktoriánus színészhez, Sir Henry Irvinghez fűződő kapcsolata kiváló példája Stoker ellentmondásos és elfojtott érzelmeinek. Hazánkban sajnos akár az egyetemes, akár a magyar irodalomkutatás *queer-olvasatát* meglehetősen hiányos, a barátságserotika, a homoszexualitás és homoerotika vizsgálatával nagyon kevesen foglalkoznak, a vizsgálatok közül Csehy Zoltán 2014-ben megjelent részletes összefoglaló munkája (*Szodoma és környéke*) emelkedik ki. Álláspontom szerint Bram Stoker megítélését új alapokra szükséges helyezni: a konzervatív és a viktoriánus szellemiség megtestesülésének tartott művész ugyanis műveibe kódolt szexuális üzeneteket helyezett. Úgy vélem, hogy életét

¹ A *queer* jelentése „furcsa, szokatlan”. A queerelmélet az 1990-es évek végén alakult ki, mely a homoszexualitás újfajta megközelítését jelentette. Azokra használják, akik valamilyen módon kilógnak a megszokott, természetes sémából.

és munkásságát a *queer-olvasat* alapján szükséges megítélni, annak érdekében, hogy fel-táruhlason irodalmi hagyatékának igazi természetét. Tanulmányom ezeket a meglátásaimat igyekszik alátámasztani nagyrészt angol nyelvű forrásokra támaszkodva.

*Homoerotika, homoszexualitás
és homoszocialitás a viktoriánus korban*

A viktoriánus angol társadalom nem ismerte sem a homoszexualitást, sem a *homoerotika*, sem a *homoszocialitást* kifejezést. A férfiak egymás közötti szerelmi, illetve szexuális kapcsolataira a *szodómia* kifejezést alkalmazták. VIII. Henrik még kötélt általi halállal rendelte büntetni e cselekmények elkövetőit. A *Buggery Act* nevű jogszabály (1533, 25 Hen. 8, c. 6.) alapján szodómia (*buggery*) alatt a XVI–XVII. században a tizenkét év feletti férfiak, nők és állatok között megvalósuló szexuális kapcsolatot is értették.

Az 1828-as *Offences against the Person Act* a *Buggery Act* rendelkezéseinek nem sokat változtatott, gyakorlatilag érintetlenül hagyta a teljes szabályozást.² A jogszabály 1861-es módosítása viszont a *buggery* büntetési tételét tíz évtől életfogytig terjedő szabadságvesztésre változtatta. Az 1885-ös *Criminal Law Amendment Act* II. szakasza, a Henry Labouchere képviselő nevéhez fűződő *Labouchere Act* bevezette a *súlyos közszeméremtsétség* (*gross indecency*) bűncselekményének fogalmát, s két év fegyházbüntetéssel és kényszermunkával szankcionálta azokat a férfiakat, akik azonos nemű személyt ilyen kapcsolatra rábírtak,

² 16. § „That every Person convicted of the abominable Crime of Buggery, committed either with Mankind or with any Animal, shall suffer Death as a Felon.” (Mind-en személy elítélendő a szodómia utálatos bűntet-tében, aki bármely személlyel vagy állattal közösül, és ítéltessék halálra mint egy gonosztevő.)

ezt megkísérelték, vagy el is követték közterü-leten, saját házukban vagy egyéb privát helyiségben. Mivel – számos forrás alapján – Viktória királynő el sem tudta képzelni, hogy nők között ilyenfajta tevékenység előfordulhat, illetve kivitelezhető, a női homoszexualitás itt nem is került említésre, és a peres jegyzőkönyvek tanúsága szerint nőket csak bordélyházak vagy *molly* házak fenntartása miatt vontak felelősségre ezzel kapcsolatban.³

A szigorú törvényi fellépés ellenére számtalan bordély működött az országban, melyből néhányban természetesen férfiprosztitúáltak is dolgoztak. A kikötők és parkok gyakori találkahelyek voltak az egymás társaságát kereső férfiak számára. Sok szegényebb vidéki költözött fel Londonba és más nagyobb városokba, ahol nemritkán bérkiégész-tésként létesített módosabb férfiakkal kapcsolatot. A jogi szankcionálás természetesen nem maradt el: 1806 és 1900 között összesen 8497 személyt fogtak perbe az angol bíróságokon homoszexuális aktushoz vagy viselke-

³ A „molly” házakban ismerkedésre, barátságok kötése-re volt mód, a leghíresebb a „Mother Clap”, mely két évig, 1724–1726 között várta vendégeit London Holborn kerületében.

A törvény értelmében: „II. § – *Outrages on decency* (Szemérem elleni erőszak). II. Any male person who, in public or private, commits, or is a party to the commission of, or procures or attempts to procure the commission by any male person of, any act of gross indecency with another male person, shall be guilty of a misdemeanor, and being convicted thereof shall be liable at the discretion of the court to be imprisoned for any term not exceeding two years”. – II. Bármely férfi, aki a szemérem elleni bűntett bármely formáját nyilvánosan vagy privát helyiségben elköveti, vagy elkövetésében részt vesz, vagy arra rábírt vagy az elkövetést megkísérli egy másik férfival, vétséget követ el, és a józan ész határait lépi át, mely miatt a bíróság két évet meg nem haladó fegyházbüntetésre ítélheti” (Burnie, 1885, 67.). Az Alsóház csupán 1921-ben kérte a jogszabály nőkre történő kiterjesztését.

déshez kapcsolódó bűncselekmények (*sodomy, buggery, unnatural crime, gross indecency*) miatt, közülük ötvenhatot ki is végeztek, ebből negyvenhat ítélet végrehajtása 1810 és 1835 közé tehető (Robb, 2003, 23.). A *Stella- és Fanny-ügy* (1870) vagy a *Cleveland street-i eset* (1889)⁴ megbotránkozást keltenek a sajtóban, de 1895-ben egy sokkal nagyobb per rázta meg az angol társadalmat: szodómia vádjával a korona perbe fogta legünnepeltebb szerzőjét, Stoker jó barátját, Oscar Wilde-ot. Wilde – bár két gyermek apja és boldognak tűnő házasember volt – fiatal kora óta hosszabb-rövidebb viszonyokat tartott fenn férfiakkal, fiatal fiúkkal és hivatásos prostituáltakkal egyaránt. 1891-ben ismerte meg az ifjú Lord

Alfred Douglast, akivel ettől kezdve rendkívül szenvedélyes szerelmi kapcsolatban élt. A két férfi szoros barátsága hamarosan beszédtema lett Londonban. Lord Douglas apja, Lord Queensberry haragjában – miután többször sikertelenül követelte a kötelék megszakítását – olyan vizitkártyát nyújtott át Wilde klubjában, amelyen kézírásos megjegyzésében szodomitaként viselkedőnek nevezte az író. Wilde a szerelme, becenevén Bosie unszolására becsületsértési pert indított a márk ellen, ami azonban tragédiába torkolt. A lord által felbérelt magán-detektívek fényt derítettek ugyanis Wilde másik életére, s kiderült, hogy a lord sértésének van valóság alapja. Wilde, aki ellen a korona nemi bűncselekmény miatt büntetőeljárás kezdeményezett, hamarosan a vádlottak padján találta magát. Az igazságszolgáltatás nem kegyelmezett a népszerű művésznek, a maximális büntetési tételt, két év fegyházbüntetést és kényszermunkát szabott ki rá. Wilde elítélése Stoker számára is nagy csapás volt, melynek hatása legismertebb művében, a *Drakulában* csúcsonyosodott ki.

Stoker életének vizsgálata előtt szükséges tisztázni az azonos nemű párkapcsolatokra vonatkozó és a címben található fogalmakat. A *homoszocialitás* az azonos neműek közötti kapcsolatoknak azt a típusú megnyilvánulását jelenti, amely többféle kötődésben fejeződik ki, mint például a barátság vagy a mentorról–mentor viszony. Eve Kosofsky Sedgwick, a téma egyik legismertebb kutatója szerint a homoszocialitás spektrum egyik része a homoszexualitás, amelyet láthatóan a testi szexualitás jellemez a legerősebben. Ezzel Sedgwick is elismeri, hogy a homoszocialitás és a homoszexualitás közötti határ néha elmosódik.

A homoerotika az azonos neműek iránt érzett vágyódás megjelenítése. Egyik legismertebb válfaja a barátságserotika, melynek

legismertebb képviselője Oscar Wilde volt. Az ókori görög barátságsgesztény viktoriánus interpretációja több más író, költő, festő és zeneszerző munkájában is megfigyelhető. A homoszexualitás (a kifejezést Karl-Maria Benkert, azaz Kertbeny Károly osztrák–magyar író alkotta meg) az azonos neműek iránt érzett vágyódás, szerelem kifejeződése szexuális kapcsolat formájában, tulajdonképpen a homoszocialitás egyik része. Stoker életrajzírói, mint Talia Schaffer, egyenesen azt állítják, hogy Stoker munkáiban, főként levelezésében és a *Drakulában* saját homoszexualitását vetítette ki. Schaffer szerint Stoker maga a születőben lévő homoszexuális szubkultúra egyik alakja volt, aki nyíltan hirdette Walt Whitman tanait, és nagyon jó barátja volt Oscar Wilde-nak. Stoker *Drakulájában* Wilde alakja szörnyetegként tér vissza, aki homoszexuális identitásával megrontotta a viktoriánus fiatalágot úgy, ahogy Drakula, a vámpír a viktoriánus nőket. Stoker rettegeése nem volt alaptalan, hiszen Byron társadalmi összeomlását követően Wilde kitaszítása és meghurcolása egy virágzó esztétikai irányzat háttérbe szorítását jelentette. Tanulmányom következő fejezete Stoker életét mutatja be, külön rávilágítva a szerző ellentmondásos férfikapcsolataira.

Bram Stoker élete és férfikapcsolatai

Abraham „Bram” Stoker 1847. november 8-án született Dublinban, hét testvér közül a harmadikként. Kisgyerekként rejtélyes betegségben szenvedett, ami ágyhoz kötött betegé tette. Hétéves korában hirtelen meggyógyult, amire orvosai nem tudtak magyarázatot adni. Érdekes, hogy bár gyereként semmilyen testmozgást nem végzett, kamaszként és fiatalemberként is kiemelkedő sportolónak bizonyult. Betegsége alatt rengeteget olvasott,

így rendkívül művelt és jó tanuló vált belőle. 1863-ban kezdte meg tanulmányait a dublini Trinity College-ban, ahol természettudományokat és a matematikát tanult. Élénken érdeklődött viszont a társadalomtudományok, a költészet és dráma iránt is. Ő alapította a Trinity College történeti társaságát, később pedig az Egyetemi Filozófiai Társaságnak is tagja lett. Szülei nem voltak jómódúak, de jó barátságban álltak Dublin legismertebb családjával, Lady Jane Wilde-dal és férjével, a híres fül- és szemspecialistával, Sir William Wilde-dal. A Wilde család nemcsak gazdag és híres volt, de megfordult náluk Dublin színe-java, az értelmiség és a művészvilág összes alakja. Bram hamar összebarátkozott Wilde-ék kisebbik fiával, Oscarral, aki hét évvel volt fiatalabb nála. Bram írt egyetemi ajánlást is Oscarnak, aki később Oxfordban nemcsak sportsikereiről, hanem jó tanulmányi eredményéről is híres lett. 1870-ben, a diplomaszerezést követően Stoker apja nyomdokaiba lépett, és hivatalnokként dolgozott a Dublini várban. Közben elkezdett udvarolni a város egyik legszebb lányának tartott szépségnek, Florence Balcombe-nak. Florence Oscar Wilde kiszemelt menyasszonya volt, akéhez a fiatal költő rajongó hangvételű verseket írt. Florence azonban mégis Stokert választotta, s 1878-ban hozzáment feleségül. Döntését természetesen főként Stoker biztos állása és nyugodt élettelve támaszthatta alá, hiszen vele ellentétben Wilde fiatal, és ekkor még meglehetősen szegény művész volt. A szerelmi háromszög azonban nem vetett gátat a két férfi barátságának. Wilde pereit Stokert is megrendítették, és saját belső kétségbeesését is felszínre hozták. Wilde alakja Stoker *Drakulájának* egyik fő inspirálója lehetett, melyet tanulmányom következő részében ismertetek részletesebben.

⁴ Thomas Ernest Boulton, egy banki alkalmazott és barátja, Frederick William Park joghallgató esténként színházi előadóművészként női neveken, nőnek öltözve léptek fel. A két férfi azonban nemcsak hóbortból öltözött nőnek – mindkettejüknek több férfival is viszonya volt; Stella pedig évek óta együtt élt Lord Arthur Clintonnal, aki több szerelmes levelet írt hozzá. 1870. április 28-án este a két férfi és egy harmadik személy elhagyták Wakefield street-i házukat, és két további személlyel a Strand Színházba mentek. A háztól egy rendőrségi detektív követte őket, s az előadás után kerítés gyanúja miatt letartóztatta a két férfit, valamint Hugh Alexander Mundellt, a többieknek viszont sikerült elmenekülniük. Mivel közvetlen tanúkkal a vád nem rendelkezett, valamint a szodómia elkövetésének bizonyítása is lehetetlen volt, a döntéshozatal napján mindössze 53 perc alatt döntött a bíróság a vádlottak felmentéséről. A legfontosabb érv ártatlanságuk mellett azonban az volt, hogy a férfiak női ruhába öltözését nem szabályozta a büntetőjog, ezért bűncselekmény hiányát lehetett megállapítani.

A 1889-es *Cleveland street-i esetben* távirathordó fiúk bérkiegészítésére derült fény; a szalag egy homoszexuális bordélyházhoz vezetett, ahová sok prominens személyiség is járt. Az ügy remek példa volt az arisztokrácia berkeiben is jelen lévő homoszexuális kapcsolatokra és a felsőbb osztályok védelmét célzó eltussolási szándékra, de az igazságszolgáltatás kijátszására is.

Egyetemi évei alatt Stoker megismerkedett az amerikai költő, Walt Whitman verseivel, melyeket Angliában nyomtatásban először 1868-ban adták ki. Whitman közvetlen, főként a természetéről és a szerelemlről szóló, nyíltan homoerotikus stílusa igézően hatott a fiatal Stokerre. Az elkövetkező években gyakran írt Whitmannak, akivel gondolatait és érzelmeit a lehető legbensőségesebben osztotta meg. Évekkel később személyesen is találkozhatott bálványával, mikor a Lyceum Színház igazgatójaként amerikai turnén vett részt.

Stoker életében egy harmadik férfi játszotta a legfontosabb szerepet. Bár munkája biztos megélhetést jelentett Stoker és családja számára (Florence-el egyetlen közös fiuk, Noel 1879-ben született), ő mégis unalmasnak és érdektelennek tartotta azt. Az irodalom és a színház iránti szenvedélye ismét felángolt, 1876. augusztus 28-án látta először a dublini Royal Theatre-ben Sir Henry Irvingnek, a kor legnagyobb színészenek előadását. Egy évvel korábban *The Primrose Path* (*A végezet láncra*) címmel már írt egy rémtörténetet, melyet újabbak követték. 1882-ben gyerekeknek szóló mesegyűjteményt jelentetett meg *Under the Sunset* címmel. Regényei mellett színikritikákat is írt a *Dublin Evening Mail* számára. Később több darabban is látta Irvinget, akiről rajongó hangvétellű kritikát írt. Irving meg akarta ismerni a fiatal szerzőt, ezért találkozót szervezett vele. Ettől kezdve Stoker Irving árnyékában élt. Sok forrás számol be arról, hogy Irving elsőprerejű, szuggesztív tekintetű ember volt, aki akarát bárkire rá tudta erőltetni. Stoker 1878-ban, Florence-el kötött házassága után megvált állásától, és Londonba költözött, hogy Irving kérésére annak menedzsere és az általa bérbe vett Lyceum Színház igazgatója legyen. Stoker

ettől kezdve állandóan Irving rendelkezésére állt, ő kezelte levelezését, a színház pénzügyeit és szervezte a turnékat. Házassága fiuk születése után fokozatosan megromlott, egyesek szerint Florence hidegsége és Stoker elnyomott homoszexuális hajlamai miatt. Közel két évtizeden keresztül próbálkozott az írással, több művet, köztük két regényt is írt (*A kigyó útja*, 1890 és a *Watter's Mou' zátony*, 1895), azonban az áhított irodalmi sikert egyik sem hozta meg számára. 1895-ben a már említett Oscar Wilde-perek és azok kimenetele őt is mélyen megrázta. Ekkor kezdett el írni egy újabb rémregényt, melyet barátjával, a magyar keletkutatóval és orientalistával, Vámbéry Árminnal folytatott levelezései ihlettek. Vámbéry felhívta Stoker figyelmét egy Dracula néven is emlegetett Karóbahúzó Vlad (Vlad Țepeș) nevű, XV. századi havasalföldi fejedelemre, aki kegyetlenségéről volt ismert, és akiről úgy tartották, hogy élőhalott. A *Drakula* 1897-ben jelent meg az egyik legnevesebb londoni kiadónál, az Archibald Constable és Cégénél. Műfaját tekintve levélregény (*epistolary novel*), mely naplóbejegyzések és levelek együttese. A siker ismét elmaradt, a kritikusok fanyalognak a műtől. Stoker további élete meglehetősen szomorú és keserű volt. A Lyceum 1902-ben a csőd szélére került, három év múlva pedig elhunyt Henry Irving. Házassága névleges volt csupán, ismerősei és számos barátja elfordult tőle. Utolsó éveiben még hat regényt írt, ezek közül egyik sem lett népszerű a kritikusok körében. Hatvannégy évesen, 1912. április 20-án hunyt el, számos életrajzírója szerint szifilisz következtében, azon a héten, amikor a Titanic jéghegynek ütközött és elsüllyedt, ezért az újságok címlapja helyett halála csak aprócska szalagcímet kapott. Érdemeit az utókor értékeli igazán: az új művészeti ágnak, a filmnek köszönhetően a

Drakulából hamar közönségsiker lett. Friedrich Wilhelm Murneau *Nosferatu* című munkája (1922, főszerkesztő: Max Schreck) bár hosszú körmeivel és meglehetősen rút kinézetével messze állt a vonzó és démoni Drakulától, mégis egy csapásra hírnevet szerzett a mellőzött és elfeledett ír írónak. Azóta nem telik el évtized, hogy újabb adaptáció ne készülne belőle. Egyéb műveit is kiadták, Whitby városa, a *Drakula* egyik fő helyszíne pedig az évente megrendezett, a regénnyel kapcsolatos fesztivál központja. Stokerről 1987-ben díjat nevezett el a nemzetközi *Horrorírók Egyesülete* (*Horror Writers Association*): a *Bram Stoker-díjat* évente titkos szavazással, ma már kilenc kategóriában ítélik oda a horror területén alkotó íróknak.

Férfi kapcsolatok, homoerotika és homoszexualitás Stoker műveiben

Stoker leveleinek kiadása lehetővé tette számos részlet tanulmányozását. Stoker éveken keresztül levelezett Walt Whitmannal, akivel meglehetősen bizalmas üzeneteket váltott. 1872. február 18-án kelt levelében egy csaknem kétezer szóból álló írásban a magasságától a külsején keresztül mindenről beszámolt. Az elkövetkező években számos levélváltásra és több találkozóra is sor került, s barátságuk egészen Whitman haláláig tartott. Stoker több levelében is beszél arról, hogy mennyire örül a férfi barátságának, aminél értékesebbet el sem tud képzelni.

Oscar Wilde-hoz fűződő kapcsolata ismét ambivalensnek mondható. Tanulmányom első részében már szó esett a Wilde körül kialakult botrányról, amely Stokert mélyen megrázta. Egyfelől kitartott barátja mellett, akinek szabadulása után többször juttatott pénzadományt, másfelől viszont a szláv népi mondákból ismert lény, egy vámpír szerepé-

be helyezte őt. Wilde 1895-ös elítélése ország-szerte olyan morális pánikot gerjesztett, amely alól természetesen Stoker sem vonhatta ki magát (Davison – Simpson-Housley, 1997, 26.). Nem véletlen, hogy a regényt 1895-ben kezdte el írni, hiszen az események felszínre hozták azokat az érzelmeket, melyeket régóta rejtgetett (Cook, 2008, 118.).

Sok életrajzírója szerint az 1897-ben megjelent *Drakula* nem más, mint a *Fin de siècle* kritikája, olyan morális lecke, mely a „szexuális anarchia” miatti aggodalom kifejeződésében testesül meg. A kritika Wilde-hoz képest Stokert a kor másik pólusának, rendkívül konzervatív szellemnek és hierarchikus szemléiségnek írja le. Ezeknek a kritikáknak és elemzéseknek a hatására a *Drakula* nem lett más, mint egy figyelmeztető tanmese. Az újabb kutatások azonban láttatni kezdik a *Drakula* valódi üzenetét. Stoker Wilde-hoz és Henry Irvinghez fűződő viszonya Drakula gróf, a vérszívó, delejes, jó modorú, intelligens vámpír alakjában tér vissza és ölt testet. Stoker maga úgy jellemezte magát Irvinnel való kapcsolata elején, 1871-es naplójegyzeteiben, mint „egy erős férfit asszonyi szívvel és egy magányos gyerek vágyaival” (Boudreau, 2011, 48.). Stoker ennél jobban nem is öltethette volna szavakba az érzéseit. Muskovits Eszter (2010a) kiemeli továbbá, hogy kettejük kapcsolata akár a Polidori–Byron-kettőshöz, a „vérszívó”, önkényeskedő munkaadó és „áldozata” kapcsolatához is hasonlítható, annyi különbséggel, hogy Stoker és Irving barátsága Irving haláláig tartott (Skal, 2004, 13.).

A *Drakulában* Stoker látszólagos heteroszexuális viszonyai (Lucy, majd Mina megtámadása és elcsábításának kísérlete) valójában metaforákkal jelzett homoszexuális kapcsolatok. Erre a regény olvasása során több bizonyítékot is kapunk. Már a Kelet–Nyugat-

ellentét is érdekes. Drakula rémtetteit a Balkánon, Keleten követi el, majd Angliába menekül. Mina, a biztos pont, a polgári élet ígéretével kecsegtető erkölcsös menyasszony Londonban (Nyugat) várja vőlegényét, Jonathant, akit taszít és undorít, egyes esetekben azonban vonz Drakula világa. Drakula érdeklődése már a regény elején nyilvánvalónak tűnhet: Drakula közli Jonathannal, hogy az eredetileg megbeszélte időn túl legalább még egy hónappal tovább tartózkodjon kastélyában. A gróf a fiatal ügyvéd megrökönyödésére így felel: „Ez a leghőbb vágyam, és szó sem lehet visszautasításról!” (Stoker, 2010, 46.) Nem sokkal később Jonathant vámpírnők támadják meg az éjszaka. A betoppanó gróf dühösen förmed rá a nőkre: „Hogy merészeltek hozzányúlni? Hogy merészeltek szemet vetni rá, mikor megtiltottam? Vissza, azt mondom! Ez az ember az enyém!” (Stoker, 2010, 53.) Az eredeti angol szövegben azonban a „man” szó nemcsak embert, hanem férfit is jelent. Harker félelme izgalommal vegyes, egyik része elutasítja a vámpírt, a másik kívánja azt. A vámpír vérszívása egyébként is a tabunak számító szexualitás megjelenítése. A szájjal megvalósított harapás egyfajta „behatolásként” is értelmezhető, amit Christopher Craft, a téma egyik ismert szakértője is kiemel (Hughes, 2008, 50.). Drakula a történet során egyetlen esetben sem bántja Jonathant, mint ha mindvégig féltő gonddal óvná őt. A regény egyik jelenete, amelyben a gróf levetkőzteti, majd ágyba teszi Harkert, szintén nem kevés homoerotikus felhanggal bír. Sok szerző a Van Helsing, Dr. Seward, Quincey Morris, Arthur és Jonathan között létrejövő szövetséget s a Lucyn végrehajtott vértranszfúziókat is a homoszexualitás interpretációjának tartja (Muskovits, 2010b). A vér szimbolikája napjainkban már számos *gay* témájú regény-

ben és filmben megfigyelhető (Jonathan Demme: *Philadelphia*, 1993; Cyril Collard: *Vad éjszakák*, 1992), mely a HIV-vírushoz hasonlóan szennyezi be áldozatát (Janion, 2006, 47–49.). Drakula, a vámpír, szintén vérivással, valamint a vérek keveredése révén létesít kapcsolatot áldozataival.

Meglátásom szerint a műben mindössze közvetítő szerepet játszanak a nők, akiket Drakula eszközként használ valódi céljai eléréséhez. Stoker korai kritikusai nemcsak a *dandy*, hanem a *New Woman*, azaz a modern, viselkedésében már férfias tulajdonságokat mutató, ígéző, férfiasan gondolkodó nők bírálatainak tartották a regényt. Meglátásom szerint a regényben valóban megjelenik ez a típus Lucy alakjában, de olvasatomban korántsem az erkölcsi védelem miatt, sokkal inkább a férfit fenyegető alakként. A halálból visszatérő Lucy féktelen erotikus kisugárzása és szexualitása Stoker számára idegen és taszító volt. Boldogtalan házassága a gyönyörű, de hideg Florence Balcombe-al, a nők iránt érzett intimitás hiánya vezetett odáig, hogy a mű női főszereplője a viktoriánus nőmodell megtestesítője, a szexualitást és erotikát nélkülöző Mina lett.

A kódolt üzenetek közül a legjelentősebb természetesen maga a vámpír, a földöntúli lény, akinek létezése már a legkorábbi irodalmi művekben is összekapcsolódott az erotikával, melyből természetesen az azonos nemű szerelem sem maradhatott ki. Sheridan Le Fanu *Carmillájában* a leszbikusság jelenik meg, John Polidori és Byron 1819-es történetében, *A vámpírban* pedig a homoszexuális vámpír kitűnő östípusát ismerhetjük meg. A főhős, Lord Ruthven az erős szexualitás megjelenítője és megvalósítója, aki mindvégig fiatal barátját részesíti előnyben a hölgyekkel szemben, akiket csak megront és kihasznál.

A férfi homoszexualitás és homoerotika Stoker óta legelőszöbben Anne Rice *Interjú a vámpírral* című regényében jelent meg először, ahol Lestat és Louis egy homoszexuális pár levételüként jelenik meg előttünk (Nufsbauer, 2013, 26.). A vámpirizmus titkolása egyben a homoszexuális viszony titkolása is, s ez a kettősség jut érvényre elsőként Stoker, majd Anne Rice regényében is.

A *Drakulán* túlmenően nagyon fontosnak tartom Stoker *The Man* (A férfi) című, 1905-ben megjelent regényének megemlítését is, melyben egy Miss Stephen Norman nevű nő és szerelmeinek történetét meséli el. A férfinévvel viselő hölgy nem csupán a *New Woman* megtestesítője, hanem Stoker látens homoszexualitásának feltárása is egyben. Stephen egyszerre bír női és férfi jegyekkel, olyannyira, hogy a történet folyamán többször megkérdőjelezi női és férfi mivoltát egyaránt.

Összegzés

Egy olyan korban, ahol a nők még a lábukat sem mutathatták meg, sőt maga a szó is tabu volt (Levin, 1996, 103.), ahol a család és a válás az élet legfontosabb alappilléreinek számítottak, Bram Stoker igazán kivételes rémregényt alkotott. A konzervatívnak és erkölcsösnek tartott férfi azonban boldogtalan házasságban élt, egyik legjobb barátja pedig a homoszexualitásért elítélt, hírhedten különc dandy, Oscar Wilde volt. Élete másik két legfontosabb kapcsolata Walt Whitmanhoz, a homoerotikus verseiről ismertté vált amerikai költőhöz és a szuggesztív, különös angol színészhez, Sir Henry Irvinghez köthető. Walt Whitmannal folytatott levelezéséből olyan

férfi képe rajzolódik ki, aki saját homoszexuális énjével viaskodik. Ahogy a tanulmány elején szereplő idézet szerzője, Pilinszky János, Bram Stoker is saját belső démonaival és keresztény neveltetésével küzdött. Whitman halála nagyon megrázta, Wilde elítélése a Drakula megírására ösztönözte, Irving távozása pedig összetörte. Feleségével, Florence Balcombe-bal házastársi kapcsolatuk fiuk születése után szinte teljesen a társasági életre korlátozódott, abban intimitásnak és lelki kötődésnek egyáltalán nem volt szerepe. Egyes életrajzírói, mint Daniel Farson szerint Stoker halálát szifilisz okozta, mivel gyakran látogatta London sötét és kétes hírű részzeit. Ennek ismeretében úgy vélem, hogy munkásságának és életének erkölcsi dimenzióit gyökeresen át kell értékelni (Farson, 1998, 87–88.). Tanulmányom Stoker férfikapcsolataira, valamint egyes műveire (*Összegyűjtött levelek, Drakula, The Man*) fókuszálva a *queer-olvasat* alapján elemzi Stoker irodalmi örökségét. A homoszocialitás, homoerotika és homoszexualitás jelentését, korabeli megnyilvánulási formáit és aspektusait a korszak társadalmi és kis részben jogi hátterének bemutatásával elemzem. Meglátásom szerint Stoker életének tragédiája az volt, hogy Oscar Wilde-dal és Walt Whitmannal ellentétben nem volt képes legalább burkoltan, korlátozott keretek között felvállalni homoerotikus és homoszexuális vonzalmait. Ennek eredménye a kisiklott házasság és a keserű magánélet lett. Stoker élete végén már annyira nem tudta elfogadni önmagát, hogy csatlakozott egy olyan csoporthoz is, mely a homoszexuális szerzők bebörtönzéséért harcolt (Genç, 2012). Ezzel önmagát tagadta meg, s igazi valója halála után mindössze műveiben él tovább, elrejtve, hogy megmutassák szerzőjük valós énjét.

³ Az Egyesült Államokban *The Gates of Life vagy Through the Gates of Life* (Az élet kapui, Az élet kapuin át) címen jelent meg.

Kulcsszavak: *homoszexualitás, irodalomtörténet, viktoriánus irodalom, Drakula, Bram Stoker, queer-elmélet*

IRODALOM:

Jogszabályok

- Buggery Act (1533, 25 Hen. 8, c. 6.)
- Criminal Law Amendment Act (1885)
- Offences against the Person Act (1828)

Egyéb források:

- Antoni Anita (2011): *Bram Stoker és a konai feministák: vámpírok és a századvég félelmei.* • <http://www.nokert.hu/index.php/gothic/101-gothic/874-bram-stoker-es-a-korai-feministak-vampirok-es-a-szazadveg-felelmei>
- Boudreau, Brigitte (2011): *Libidinal Life: Bram Stoker, Homosocial Desire and the Stokerian Biographical Project.* *Brno Studies in English.* 37, 2., 48. DOI: 10.5817/BSE2011-2-4, • <http://www.phil.muni.cz/plonedata/wkaa/BSE/BSE%202011-37-2/04%20Boudreau.pdf>
- Burnie, Robert William (1885): *The Criminal Law Amendment Act, 1885, With introduction, commentary and forms of indictments.* • <http://www.bl.uk/collection-items/the-criminal-law-amendment-act-1885>
- Cook, Matt (2008): *London and the Culture of Homosexuality, 1885–1914.* Cambridge University Press, Cambridge • <https://books.google.hu/books?id=vxco-KZ0e1AC&printsec=frontcover#v=onepage&q&cf=false>
- Davison, Margaret Carol – Simpson-Housley, Paul (eds.) (1997): *Bram Stoker's Dracula: Sucking Through the Century, 1897–1997.* Dundum Group Ltd, London • https://books.google.hu/books?id=tm_cAbU9JalC&printsec=frontcover#v=onepage&q&cf=false
- Farson, Daniel (1998): *Dracula Unearthed.* Desert Island Books, Annotated edition, 87–88.
- Genç, Kaya (2012): *Coming Out of the Coffin. The New Inquiry.* 24 August. • <http://thenewinquiry.com/essays/coming-out-of-the-coffin/>
- Hughes, William (2008): *Bram Stoker's Dracula: A Reader's Guide.* Readers' Guides to Essential Criticism, Palgrave Macmillan, Basingstoke • <https://books.google.hu/books?id=9viFE8LcTgcC&printsec=frontcover#v=onepage&q&cf=false>
- Janion, Maria (2006): *A vámpír. Szimbolikus biográfia.* Európa, Budapest
- Levin, Judith (1996): *The Victorians.* Andrews and McMeel, Missouri, Kansas City, MO

- Muskovits Eszter (2010a): *Az erotikus vámpír.* 2010. február • <http://www.kalligram.eu/Kalligram/Archivum/2010/XIX-efv.-2010.-februar/Az-erotikus-vampir>
- Muskovits Eszter (2010b): *The Threat of Otherness in Bram Stoker's Dracula.* *Trans.* 10, <http://trans.revues.org/391>
- Nußbaumer, Janina (2013): *The Vampire in Literature: A Comparison of Bram Stoker's Dracula and Anne Rice's Interview with the Vampire.* Anchor Academic Publishing, Hamburg • <https://books.google.hu/books?id=eQWnAgAAQBAJ&printsec=frontcover#v=onepage&q&cf=false>
- Perry, Dennis R. (1986): *Whitman's Influence on Stoker's Dracula.* *Walt Whitman Quarterly Review.* 3, 12, 29–35. DOI: 10.13008/2153-3695.1860 • <http://ir.uiowa.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1860&context=wwqr>
- Robb, Graham (2003): *Strangers: Homosexual Love in the Nineteenth Century.* W. W. Norton & Company, London
- Schaffer, Talia (1994): „A Wilde Desire Took Me”: the Homoerotic History of Dracula. *English Literary History.* 61, 2, 381–425. DOI: 10.1353/elh.1994.0019 • <https://muse.jhu.edu/journals/elh/summary/v061/61.2schaffer.html>
- Skal, David J. (2004): *Hollywood Gothic: The Tangled Web of Dracula from Novel to Stage to Screen.* Faber and Faber Inc., New York • https://books.google.hu/books?id=I8IvLo_giTEC&printsec=frontcover#v=onepage&q&cf=false
- Stoker, Bram – Eighteen-Bisang, R. – Miller, E. (2008): *Bram Stoker's Notes for Dracula: A Facsimile Edition.* McFarland and Company, North Carolina • <https://books.google.hu/books?id=geFgAQAQBAJ&printsec=frontcover#v=onepage&q&cf=false>
- Stoker, Bram (2010): *Drakula.* (ford. Sóvágó Katalin) Európa, Budapest
- Sutherland, John (2011): *Lives of the Novelists: A History of Fiction in 294 Lives.* Profile Books Ltd, 2011, London • <https://books.google.hu/books?id=rUaUBHDzVWEC&printsec=frontcover#v=onepage&q&cf=false>
- Traubel, Horace (1959): *With Walt Whitman in Camden* vol. 4. (Sculley, Bradley (d.) Carbondale, Southern Illinois University Press.

Kitekintés

MOTORIZÁLT SPERMIMUMOK

Drezdai kutatók (Leibniz Institute for Solid State and Materials Research) olyan parányi motorokat konstruáltak, amelyek mozgatni tudják a túlságosan lassú, ezért megtermékenyítésre képtelen spermiumokat.

A meddőség gyakori oka, hogy a hímivar-sejtek mozgása nem kielégítő. Ilyenkor orvosi eszközökkel juttatják a hímivar-sejteket a méhbe, vagy valamilyen lombikbéli-technikát alkalmaznak. Utóbbiak a nő számára megterhelő eljárások, ráadásul drágák, és sikerességük a legjobb klinikákon is többnyire 30% alatt van. Az inszemináció csak az esetek 12–15%-ában eredményes.

A mikromotorokkal foglalkozó drezdai kutatók olyan parányi fémspirálokat hoztak létre, amelyek képesek a hímivar-sejtek farka köré csavarodni. Mozgásukat egy forgó mágneses tér biztosítja. A laboratóriumi tesztek azt mutatják, hogy a mágneses mezővel megfelelően irányított kis spirál a spermium köré tekeredik – erről mikroszkopikus felvételekkel filmet is készítették – elvezeti a megtermékenyítendő petesejtet, majd elengedi.

Az ötletesnek tűnő eljárás természetesen még messze van a gyakorlati megvalósítástól. Medina-Sánchez, Mariana – Schwarz, Lukas – Meyer, Anne K. et al.: *Cellular Cargo Delivery: Toward Assisted Fertilization by Sperm-Carrying Micromotors.* *Nano Letters.* 2016. 16, 1, 555–561. DOI: 10.1021/acs.nanolett.5b04221

TÚL SZÉP AHHOZ, HOGY IGAZ LEGYEN

A szólásmondásban rejlő bölcsességet kívánják matematikai eszközökkel igazolni ausztrál és francia kutatók a *Proceedings of the Royal Society* folyóirathoz benyújtott munkájukban.

Bayes-elemzés segítségével olyan modell-helyzeteket analizáltak, amelyek során a megismételt mérések vagy megfigyelések mind megerősítették a korábbiakat, mégis az egyre szaporodó bizonyítékok meglepő módon csökkentették a mérések megbízhatóságát.

A szerzők egyik példaként említik azt az ősi zsidó törvényt, amely szerint főbenjáró bűn esetében a bírák nem hozhattak tökéletesen egyhangú döntést. Úgy vélték, az ilyen határozatok azt jelzik, hogy a rendszer hibásan működik, mert nem talált semmilyen felmentő körülményt.

A vizsgált modellhelyzetek közül az első egy hipotetikus régészeti lelet, egy római kori agyagedény származási helyének meghatározása volt. A másodikban egy bűncselekmény gyanúsítottját kellett szemtanúknak azonosítaniuk, míg a harmadikban egy kriptográfiai rendszer megbízhatóságát vizsgálták.

Mindhárom esetben azt találták, hogy az egyhangú eredmények bizonyos mennyiség fölött gyengítik a megbízhatóságot. Például az elkövetőt rövid ideig látó szemtanúk esetében, ha hárman felismerik a gyanúsítottban az elkövetőt, az nagy valószínűséggel tényleg bűnös. Háromnál több pozitív azonosítás